

3 легенд і переказів села Скулина

Олекса ОШУРКЕВИЧ

Доречно, очевидно, навести тут фрагмент зі спогаду Ольги Косач-Кривинюк про поїздку у 80-х роках ХІХ ст. членів родини Косачів – Лесі з матір'ю, братом Михайлом і сестрою Ольгою у село Скулин, зокрема у лісове урочище Нечимле: *«У дядька Лева ми пробули три дні і дві ночі, ходили геть скрізь по лісі, в бір, коло озера... Ходячи по лісі та коло озера, надто ж сидючи біля вогнища, почули ми багато, багато оповідань про той ліс, про озеро, про всяку «силу» лісову, водяну, польову та про її звичаї і відносини між собою і людьми»*¹

Нині нам відомі факти використання побутово-географічного антуражу урочища Нечимлого, окремих зразків традиційно скулинської міфології у драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня».

Постає цілком закономірне питання: наскільки збереглася фольклорно-міфологічна скарбівня Скулина дотепер? Під час польових обстежень нам удалося виявити і зафіксувати тут близько 90 творів – легенд і переказів, інших оповідей, що стосуються народних вірувань, традиційно-побутової культури. Серед них близько 20 міфологем – сюжетотворчих оповідей, у яких мовиться про незвичайні події – зіткнення людини з надприродними істотами.

Зібраний регіональний матеріал дає підставу говорити, що особливо популярною у фольклорній традиції Скулина є русалка польова: тут вона виконувала одну з важливих функцій – була покровителькою полів. *«В кожного хазяїна був шнурок поля, то вони в хазяїв були, охрانیли їх статки в полі»* («Польові русалки»). Уособленням міфу про русалок знайшло вияв у рідкісному сюжеті про чарівний спів міфічної напіврибини-напівжінки («Звідки взялися пісні»). Характерно, що дещо подібний варіант згаданого сюжету на початку минулого століття записала в селі Запруддя Ковельського повіту Олена Пчілка².

Досить колоритно окреслені у фольклорній традиції Скулина домашні духи – домовики, за місцевою вимовою – домові («Як домовий охрانیв хату», «Бешкетування домового»). Та ці демонічні персонажі, як нам здається, в етнорегіоні Полісся є пізнішого походження.

Специфічними рисами змальований образ демона лісового царства. Зокрема, в одному із записів («Не подібні на людей») цей образ надто загально, точніше – візуально окреслений. Та варто нагадати, що в іншому – архівному запису, що також походить із Ковельщини, образ господаря лісу поданий майже в плані фантазмагорій: *«А в тому лісі Дубинському щось лякало. Чуємо, ніби заблудилася корова – реве... Ми думали, що пастухи згубили. Але ніби вверху щось мичить. Ми – ближче, глянули, а на верхів'ї йде пан – з шляпою, в чорному плащі і задирає голову. І реве бичачим голосом»* (Зап. автор 2 липня 1993 р. у с. Дубова Ковельського р-ну Волинської обл. від Кузик

¹ Спогади про Лесю Українку / Упоряд., вступна ст. та коментарі А. Костенка. – К.: Дніпро, 1971. – С. 39.

² Киевская старина. – 1903. – Т. 80. – Кн. I. – С. 158.

Ганни Яківни, 1986 р. н.). В обох випадках, як бачимо, образ лісовика виражений у явно описовій, смислово неозначеній формі.

На Поліссі, зокрема і в Скуліні, досить поширений міфологічний мотив лантропії – перетворення людини на вовка. У цьому зв'язку маємо чимало сюжетів про вовкулаків («Сім літ вовкулакою», «Свекор-вовк», «Вовкулак з паздериком у лапі»). Доцільно зазначити, що в етнокультурній традиції регіону наймення чорта належало до категорії табуйованих і в побутовому мовленні його часто заміняли численними евфемізмами.

На всіх рівнях побутування фольклорних творів спостерігаємо їх різноманітні варіанти, версії – близькі і віддалені, генетичні або ж типологічні.

Характеристичною є жива трансмісія творів оповідної традиції: своєрідний жанровий різновид виявляють перекази-меморати. Тут, як правило, інформант міг робити мимовільні зсилки на відомих, талановитих носіїв місцевої традиції. Саме з ними нерідко пов'язана сюжетна канва міфологічних оповідей. Позначені локальним колоритом, ці фольклорні сюжети з цікавими варіантними видозмінами становлять вартісний архаїчний пласт міфологічних уявлень і вірувань поцілків.

То ж пропонуємо увазі читачів та дослідників польові фольклорні матеріали, які були зафіксовані нами в 1964–1999 рр. у селі Скуліні Ковельського району Волинської області.

1. БУРКУН-ЗІЛЛЕ І ТОЯ

То коло хати жінки садять тиї квітки – буркун-зілле і тоя. Помню, моя баба ще садила.

Розказують, ходив до одної дівчини хлопець, хороший такий, але вона догадалася, що то – чорт. Вона і каже: «То вже чорт». Що робити? Набрала за пазуху того зілле і жде, коли той чорт з'явиться. Прийшов, та ніяк не доступиться до 'ї. Тоді й каже:

– Щоб не буркун і тоя, то була б дівка моя.

Зап. 6 вересня 1990 р. від Рибачок Марії Яківни, 1919 р. н., освіта початкова.

2. БІГЛА КІЗКА ЗА ВОЗОМ

Материна мати була з Кричевич. Та й розказувала, як їхала з батьком із кошари там – в Кричевичах, ввечері. Позаганяли худобу, їдуть вже в село – в Кричевичі. Волами їхали. Вона – ззаді, а батько – поперід воли поганяє.

Аж біжить кізка ззаду. Біжить та й до воза морду кладе.

– Ой тату, дивіться, козюня за нами біжить, на віз хоче вилізти.

Аж то каже тая кізка:

– Козюня, козюня...

Було таке колись. Були якісь чародії.

Зап. 28 травня 1998 р. від Сачук Анастасії Данилівни, 1925 р. н., 4 кл. освіти.

3. КОЗЮНЬО-ЧОРТ

Їхав Сидоруків батько від Соминого озера, віз трохи трави на рабрині. Вимостив рабрини, їде, аж бачить: біжить мале козеня навпроти. Старий Сидорук – за козеня, посадив на воза, їде далі. А кінь став аж мокрий. Що таке? Важко везти. Здивувався, але їде. Доїжджає чоловік до села – козеня притьмом з воза і – побігло. Він:

– Козюньо, козюньо...

Оглянулося козеня і давай перекиривлети чоловіка:

– Козюньо, козюньо... А може я не козюньо?

Зап. 13 липня 1983 р. від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р. н., освіта вища.

4. ЦВІТОЧКИ ПАПОРОТІ

Як то завтра Івана, то сеї ночі ходили в ліс рвати папороть. А хто найде цвіти? Ніхто. Як найде, то принада буде – чи то хлопця, чи дівчину принадати. Але нечиста сила вельми перешкоджала, лячно було. Та якось приспособлелися зурвати цвіток папороті.

Зап. 6 вересня від Рибачок Марії Яківни, 1919 р. н., освіта початкова.

5. ПРО ДОМОВОГО

Колись в мене був хрещоний батько, розказував, як на вуйськових маневрах приходилось по хатах ночувати. Якось кажуть йому:

– Лягай на кухні.

А на столі була ще їжа.

– А то ще тут буде хазяїн.

Ліг, а з-под печі вилазить псисько. Став чоловіком, поїв, потанцював і пушов.

В Росії в кожній хаті був домовий. Я там бував, знаю. Якось не сплю вночі, бачу: ходить по хати собака білий. А то був домовий.

– Не кпись, – каже.

Сало викрадав з бочки. Попросили – не зачіпав уже.

Зап. 23 травня 1970 р. від Зінчука Феодосія Васильовича, 1897 р. н.

6. ДОМОВИЙ – СТОРОЖ

Домовий – то сторож, який не дає нікому щось взяти.

Нема вже того діда Адамця, який мав у себе домового. Побачила якось сусідка, що Адамцьо запряг коня і кудись поїхав, задумала яйця з-під його курей забрати. Пробралась у двір, вилізла під хлівом на загату – лежать яйця. Простягла руку – а голос Адамця:

– А ти куди?

А то домовий був у виді хазяїна.

Домовий жив також у Дуньки Рижко: передала його Чухралям. Діти бачили домового. Прийшла якось жінка, а він почав дітей щипати. Вона – до дітей:

– Цитьте, не буде більше чіпати.

Є домовий і в Забужанки: вони привезли його з-за Буга.

Зап. 13 липня 1983 р. від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р. н., освіта вища.

7. ЯК ДОМОВИЙ ОХРАНЯВ ХАТУ

То давно було. Бачить жінка, що сусідська курка нисеця й нисеця.

– Вже вичатую, – думає собі, – коли хазяї підуть, а я зустануся вдома. Як всі вже вибируця в поле, а я таки піду пошукаю...

Бачить: всі поїхали, хату позакривали. Пушла... А будинки були колись великі – хата, комора, кулешня, пристроєний покліт в кулешні. Отакі були довгі будинки. Открила вона хлива, тилько на вугол ступила однею ногою, аж то чує:

– А ти куда?

Вона чуть не впала. Так розказувала потом.

А то домовий був. Хазяїн поїхав на поле, а той охраняє.

Зап. 28 травня 1998 р. від Сачук Анастасії Данилівни, 1925 р. н., 4 кл. освіти.

8. БЕШКЕТУВАННЯ ДОМОВОГО

Сидимо ми ввечері в Ананя, розговорилися. А то вже було давно. Слухаємо, як то було ше в беженцах до першої війни. Там були домовий.

Вже после вин – Серафійон з сімйною, як була стара хата, сиділи в сусідах. Наші беженци... І вони поставили нову хату і перейшли туди. Але щось то ни давало спокою. А вин його домового, ни забрав до нової хати.

Прийшов якось рано Серафійон, дивитьця, а вин, домовий, всеїке сало викидав, на пудлози лежить.

- Ай, щоб тибе холера забрала. Шо ти зробив?
 Взели зложили сало, на другий день приходеть – а вин знов виложив кусок на кусок
 - сало всеньке.
 Як Серафійон пушов туди до хати, то йому й сказали люди... Старий і питає сина:
 - Чого ж ти не забрав його (домового – О. О.)?
 - Ах, забув...
 Й до сина каже:
 - Йди, забери його.
 Той взяв буханку хліба, зав'язав рушником і пушов. Туди – до старої хати. Прийшов і каже:
 - Вибач, шо я тибе ни забрав.

Зап. 28 травня 1998 р. від Рижка Ананія Артемовича, 1914 р. н., 2 кл. освіти.

9. НЕ ПОДІБНІ НА ЛЮДЕЙ

- Чи знаєте щось про лісовиків?
 - А що ж... Пасли хлопци кони в лісі, вогонь розкладали. Пудийшла якась людина, росту велика – до трьох метрув, отак повернулася, куди дивилися хлопци, туди й пушла. З той сторони, кажуть, тре чекати чогось...
 А ще Ганна Рудень розказувала, як хотіла косити сіно на галявині, аж бачить: сидять на пеньку два мужчини, не подібні на людей, і в різні сторони дивляця, кліпають очима.

Зап. 13 липня 1983 р. від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р. н., освіта вища.

10. БОЯЛИСЯ РУСАЛОК

- Як ми жили на хуторі, то через ниву була стежка, як до Конюхів їхати. То ми вже через жито біжимо, бо русалка схопить.
 Як після Трійці – так боялися русалки. А хто вона така? А звідки я знаю?

Зап. 28 травня 1998 р. від Сачук Анастасії Данилівни, 1925 р. н., 4 кл. освіти.

11. РУСАВКА НА В'ЯЗИ

- Я тоді малий був, але дотепера помню, як в Левка Кукохи на в'язі, вся в рожевому, сиділа русавка. А ще розказують, що после Трійці вони виходили з жита... Ярмило лекав дітей русавкою, щоб в хаті сиділи.

- Не йдіть туди, бо там в житови русавка сидить.

Бачили люди, як вони, русавки, в білих платтех сиділи одного разу на могилках.

Зап. 16 червня 1964 р. від Смаля Данила Лаврентійовича, 1895 р. н.

12. ПОЛЬОВІ РУСАЛКИ

- Був Іван Кіцик. Росказував, як йшов на поле коло ліса, пришов і баче: дівчата танцюють і співають. Сказав щось – не відказали. Повернувся – їх вже нема.

Тоді в кожного хазяїна був шнурок поля. То вони в хазяїв були, охораняли їх статок в полі. Ше до 1915 року бачили їх: тільки старому вони показувалися.

Багато людей бачили русалок коло млина. Були вони у вінках з жита, цвітів синіх. То як діти: у синіх васильках, блаватах, кукілю, вдягнені у плаття білі. То було перед жнивами, на Русалчин тиждень. Вони ни робили нікому нічого злого, тільки танцювали і співали.

Зап. 23 травня 1970 р. від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

13. РУСАЛКИ НА СКУЛИНСЬКОМУ ПОЛІ – В ОБСІВІ

- Їхав колись, розказують, Сидорук Єремей на базар. А був ранок, починало розвиднятись уже. Там, на скулинському полі, була хвоїна. Тихо їхав. Бачить: танцюють русалки – у вінках, білих платтях.

Скрипнув віз – вони й порозбігалися.

Пізніше й жінки, таки й скулинські, наші, бачили їх: точно там же, в Обсіві.

Зап. 13 липня 1983 р. у с. Скулин Ковельського р-ну від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р. н., освіта вища.

14. РУСАЛКИ В ЖИТІ

В той тиждень, после Трійци, русалки появлялися в житі. Були повбирані так, як молодухи. Були як ангели в той тиждень.

Так говорили люди. Привиддя то, чи шо? Казали, що хай-но кого русалка зловить, то задушить. То боялися люди ходити в жито. А ще старії люди розказували, що є така пара – туман такий, що лягає на жито. І то якраз русалки тоді появляються.

Зап. 22 листопада 1998 р. у м. Ковелі від Хилюк Таїси Данилівни, 1923 р. н., родом із с. Скулина.

15. ЗВІДКИ ВЗЯЛИСЯ ПІСНІ

А ви-те знайте: звідки взялися пісні? Ци то правда, ци то неправда, але таке розказували старії люди: виходила з води такая піврибини-півжинки і співала.

А люди слухали і переймали тії пісні.

Зап. 16 червня 1964 р. у с. Скулин Ковельського р-ну від Смаля Данила Лаврентійовича, 1894 р. н.

16. ПРИВИДИ БІЛЯ СТАРОЇ КАНАВИ

Технічка в школі розказувала:

– Хтось лягає, де дуб росте і розкопана канава, недалеко од Стеблівської автобусної зупинки. Лягає ще й тепер, йшла з жінками з Ковля Ксеня Пантолік. Дійшли до старої канави, бачуть: копиця висовується з канави. Перехрестилися жінки – не зникає. Що робити? Йдуть далі. Копиця й собі тащиця попереду. Стали жінки – стала й копиця. Ліс кінчаєця... Копиця з маленької стала як ліс велика. Коло урочища Галі загула і пропала десь.

Зап. 13 липня 1983 р. від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р. н., освіта вища.

17. СІМ ЛІТ ВОВКУАКОЮ

Були люди, що могли зробити людину вовком.

Пасли якось дядьки в лісі коні. Сидять коло вогню. Аж то прибігає сім вовків, наставили до вогню лапи гріти, а оден наставив дядькові лапу. Дядько мовчить, злекався. Вовк – знов йому лапу. Три рази лапу наставлев йому вовк, а там, у лапі, заноза була. Витягнув дядько її.

Побігли вовки.

Три роки минуло. Поїхав дядько на базар – до Сухоїжів. Підходить до нього якийсь дядько:

– Здоров був!

– Здоров! Але я ни знаю тибє.

– Подивись... А ти три роки тому пас кони, вовки були, ти занозу одному витегнув з лапи. То я був. Мачуха проклела мене, і я був сім літ вовкулакою. Аж потєм знов став людиною.

Зап. 13 липня 1983 р. в с. Скулин Ковельського р-ну від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р. н., освіта вища.

18. ВОВКУАК З ПАЗДЕРИКОМ У ЛАПІ

Був чоловік такий: люди йдуть у ліс на вувків – і він іде. Шо ни згленути... Поїхав якось вин волами в ліс, наклав вогню. Воли пасуться, вогонь горить. А вовки – кругом вогню, а один наставив лапу, щоб чоловік витягнув паздерика.

Під весну – нема сіна. Тре куплети. Поїхав, А той, шо вовком був, пузнав чоловіка.

– Помниш, як ти був у лісі, а вовк дав лапу, а ти витегнув паздерика? То я був тогді.

Зап. 23 травня 1970 р. у с. Скулин Ковельського р-ну від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

19. «ДВАНЕНЦЕТЬ ДЕНЬ ХОДИЛИ ВОВКАМИ»

Децько з волами поїхав на ніч горати. І взяв дві буханкі хліба, бо то буде там горати два дні. Він наклав вогонь вечором, вогонь горить, аж вилазить з корчів і приходять до вогню вовк, за ним другий, аж дваненцеть вовків.

Той вже сидить коло вогню. Аж здумав: вовк хліба не їсть, а вовкулаки будуть їсти. Бире чоловік буханку хліба розрізує на куски і дає одному, другому. І вони їли, і встає кожен, голову склонив і пушов, пушов.

Вже потом, як прийшлося дядькові кудись їхати, а тії сами воли були, і він поїхав. А там стоїть на дорозі той, що вовком був, пuzнав децька й каже:

– Заїжджай до мене.

Чоловік заїхав. Той наклав сіна волам, все наготовив.

– Ну, заходь!

Зайшли в хату.

– Дай, жінко, вечерати. Посідали за стіл, розговорилисе.

– Ти пам'ятаєш, як ми були вовками, то ти порізав нам хліб і дав їсти? А ми хотіли цього вола розурвати і з'їсти... Нас дваненцеть чоловік йшли лісом і волшебник зробив так, що ми дваненцеть день ходили вовками... А вдень, коли була в носі вбита вчеретина, ти вийняв ту вчеретину міні з ноги.

Зап. 28 травня 1998 р. від Рижка Ананія Артемовича, 1914 р. н.

20. СВЕКОР-ВОВК

Поїхав свекор з невісткою по сіно. Кладуть сіно, невістка на фурі, а він подає. Каже ото до неї:

– Щоб ти типіру робила, якби прийшов вовк?

– Ну, що б я робила? Ніщо.

Поклали на ту фуру сіна, свекор й каже:

– Я піду в корчі, рубля вирубаю.

А вона на фурі тій. Пушов він, аж йде до неї вовк. Вона давай кричати. А він приходить до фури, сперся отак лапами на фуру, а вона:

– Тату! Тату! – кричить.

Аж то вовк назад пушов. Приходить свекор.

– Чого то ти так кричала?

– Ой де вите так були? Аж то вовк приходив... То я кричала так.

Зап. 28 травня 1998 р. від Сачук Анастасії Данилівни, 1925 р. н., 4 кл. освіти.

21. ЧОРНА ХВОЯ

Колись, ще перед Першою світовою вуйною, ми були в біженцях в Росії. Якось баба-сусідка питає:

– А ще у вас Чорна хвоя стоїть?

– Стоїть.

– А дуб стоїть?

– Стоїть. А звідки вите знаєте?

– А ми там гойдалися на гуллексах.

Зроду так шось лекало... Іден чоловік зробив окенце в деревині – і перестало лекати. Моя баба поставила образочок в дуслі, але потому десь він затративсе. Стала хвоя подгнивати: не витримала і впала.

Колись казали:

– Коли Чорна хвоя звалиця – буде кунець світа. Тре шось посадити там, певно – три сосенки.

Скрізьпоминають Чорну хвою. А прилітали до неї відьми аж з Києва. Була темно-зелена, тому Чорна. Ніхто не знав її маленькою.

Зап. 23 травня 1970 р. від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

22. ЯК МОЖНА ПОБАЧИТИ ВІДЬМУ

Та жінка, Зоніна мати, вже померла. А була вона відьма, жабою називали люди. Лазила корів доїти. Відкриють хлів, а там жаба сидить.

Схватив якось один дядько вилка – і на жабу, в ногу влучив. На другий день в жінки тої – нога замотана. Так вона з ноги і померла. І в дочки її знов так само нога боліла: вовче м'ясо наростало.

Кажуть, що один сільський чоловік зміг побачити відьом. Що зробив? Взяв осикові граблі, освячені на Водохреща, сів у церкві на порозі з граблями і понад ним йшли відьми. Всіх відьом побачив через ті граблі. І всіх позаписував.

Зал. 13 липня 1983 р. від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р. н., освіта вища.

23. ПЕЧАКОВА ГОРА

Вона – як хлібець кругла. Пісок чистий-чистий і білий. Там, на тій горі, побачить можна відьом. То їх столиця. Коли ті відьми летіли на Печаківу гору, то пролітали через Чорну хвою. Розказують, що на дубі Усуюватуму, в урочищі, гойдалися вони на гуллеках.

Вже нема того дуба.

Зал. 23 травня 1970 р. від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

24. ЗАВ'ЯЗЬ

Давно то було... Шли жінки і от – в одному місці зав'язь, в другому. Одна жінка побачила те і каже до матері:

– В тебе зав'язь є. Треба спалити її.

Ледь вижали... На другий рік – те саме.

– У Волошках є жінка, вмє одробити.

Походила вона по тій пшениці, нарвала зав'язі.

– Я зроблю те, що він зробив. Зара прийде проситися.

Як тую зав'язь в піч кинули, полум'я стало. Приходить брат.

– Більш того ни буде, тільки ни пали...

Зал. 6 вересня 1990 р. у с. Скулун Ковельського р-ну від Зеленої Ганни Йонівни, 1927 р. н., 4 кл. освіти.

25. «ВМІВ ЩОСЬ ПОРОБИТИ»

Півнів батько вмів щось поробити... Коли обсівали на весілля молодих, то попадало в шапку жито, пшаниця – і те зерно силу мало. А вони, ті музиканти, грали на весілля на скрипках.

Сідав чоловік, мовчав. Як щось ни подобалось, то брав зернину ту, перекушував – і струни лопали. І сміявся. Був довольний. І музиканти вже ни грали.

Федось Зінчук таке розказував.

Зал. 13 липня 1983 р. у с. Скулун Ковельського р-ну від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р. н., освіта вища.

26. ЯК ЦЕРКВУ СПОРУДЖУВАЛИ

Нашу церкву строїв якийсь знахур-подрядчик. Але різали, різали деревину майстри, а він підходить:

– Ай, що ж ви зробили? Врізали, скоротили бруса.

Далі каже подрядчик той до робочого:

– Давай сокеру. Ти – з того кунця, а я – з того. Натягнемо бруса.

Потягнули – і став брус довший. Щось зробив – і брус став на місце.

Зал. 24 травня 1998 р. від Степанюка Антона Семеновича, 1922 р. н., освіта середня.

27. ПРИВЕЗЛИ УКРАДЕНЕ СІНО

Приходить до нас Юхим – Серафійона батько і говорить на баби:

– Готуйте обід, бо привезуть сіно.

А він то був чародеєм.

Серед полудня бачуть: їдуть хурманки дорогою. Він до них:

– Сюда, сюда заїжджайте! У двир.

Тії хурманки заїжджають у двир.

– Скідайте сіно!

Скінули ті сіно, а далі той каже:

– Ходіте в хату, пообідаєте.

Прийшли, посідали, пообідали. Каже до них:

– На другий рік приїдьте, ще привезете.

А то в хазяїна було вкрадене сіно, а він нічого не знав. А чародей так зробив, що крадії з другого села привезли те сіно. Цілу ніч їздили і не могли попасти в село, і привезли сюди.

Зап. 28 травня 1998 р. від Рижка Ананія Артемовича, 1914 р. н., 2 кл. освіти.

27. «БУДУТЬ СКРІЗЬ ДРОТИ»

Чумак розказував людьом і люди слухали. Старих людей насходитьця, гуворать.

Був Пімон в нашому селі, служив ше за царської Росії в армії – десь в Ровно. Знав усе, що є на світи, а ше мав таку вдачу – вельми любив справедливість. Да так служив ув армії, а служба, відасте яка. Впоїв раз фельдфебеля да й сказав якесь там слово... І покарали його.

– Шо ж я зробив такого? Правду сказав.

Прийшов з армії, то ми питаїмо його про те, про се. А він:

– Ах, дітки, буде на вас пошесть... Будуть скрізь дроти.

Зап. 23 травня 1970 р. від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

28. ЯК ЛІКУВАЛИ КОЛИСЬ

Я ще був малий. А там на Пудріжжі була долина з замерзлою водою. Взели ми палку і зробили крутечку таку. Вот так я заболів, що мине под руки завели до хати на Пудріжжі. Так заболів.

І там була Лізавета кривая. І щось вона каже:

– О, я тибє зараз вилікую, хлопчику.

І говорила щось, приговорувала. Я не поняв нічого. І одразу пушов з мене пит, і я став здоровий. Таке було.

Зап. 28 травня 1998 р. від Степанюка Антона Семеновича, 1922 р. н.

29. ЖЕЛІЗНА БАБА

Бувало мати сварить нас:

– Не йдіте до колодязя, бо там сидить Желізна баба, схопить вас і потягне за собою.

То так казали. А що воно – хто його знає.

Зап. 6 вересня 1990 р. від Рибачок Марії Яківни, 1919 р. н.

31. СКУПЕРДЯГА З ТАМТОГО СВІТУ

Чудакуватий і жадібний був Семен Ношцьо. Щось в хаті прибило його і він помер.

Прийшла потім дочка його картоплі взяти, а він за грубою стоїть.

– Ти знов прийшла за картоплями?

Зять його пішов жито косити, а він, старий, стоїть.

– Ти знов прийшов?

Зап. 13 липня 1983 р. від Кравчик Марії Олексіївни, 1913 р.н., освіта вища.

32. БУДУТЬ ЛЮДИ ЩОРАЗ МЕНШІ

Я чула, що були колись такії великії люде, а ще будуть такії, що вже будуть шораз менші і менші... Шо будуть такі, що будуть в печі молотити ціпами.

Зап. 28 травня 1998 р. від Сачук Анастасії Данилівни, 1925 р. н., 4 кл. освіти.

33. КАМІНЬ В СОСНИНІ

То те було тогді, як я був малий, то ходили ми, хлопчаки, у хвоїну, де був камінь великий. Памнетаю, на нім був слід людської ноги. Потому вже побіли камня того, ніяк одкопати не могли. Ну, то люди казали, як хто одкопає його, то вода піде. Хто знає, ци то правда?

«Синій камінь» – називали єго люди. Мав до двох ци більше метрув. Був з п'єтнами, слідами од людської ноги. Такий був камінь.

Зап. 23 травня 1970 р. від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

34. ВОГОНЬ ІШОВ ПОЛЕМ

Вийшли хлопци коней пасти, аж то бачуть: впереді вогонь горить. А то що такоє? Йдуть вони дальше – вогонь йде дальше, перейшов дорогу і десь запропастивсь. Ішов полем... То ше перед вуйною було. Горів як фонар або три свічки.

Хлопци бачили і розказували.

Зап. 23 травня 1970 р. від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

35. ВОГОНЬ ХОДИВ

То в детстві було. Я сама бачила на свої вочи. В нас ото на Пастовини ходив вогонь.

Раз ото тилько смеркає – коло магазину стилько народу, стають на жерді, спинаюця, дивляця – вогонь на Пастовині ходить. І правда, я навіть бачила – синій такий, виш-виш і нижче спадає.

То за Польщи було. Я на свої вочи бачила той вогонь.

Зап. 28 травня 1998 р. від Сачук Анастасії Данилівни, 1925 р. н., 4 кл. освіти.

36. ЯК ЗАКЛАДАЛИ ХВУНДАМЕНТ ЦЕРКВИ

Як закладали хвундамент нашої церкви, то казали, щоб ніяку худобу на пашу того дне не виганєли. Бо хвундамент – главне, святе місце, то щоб не виганєли худоби. Посвятили, помолилися.

Хтось жив на Рохви і вигнав на пашу бикі. Певно, щось то знав, тильки не послухався того закону. І йому бикі полопали.

Отаке я чула. Ще наша баба розказувала.

Зап. 28 травня 1998 р. від Степанюк Ліди Василівни, 1937 р. н., 7 кл. освіти.

37. ВУЖІ НА СПЛЕНЕ

На Сплєне не можна йти в ліс. Два дне такі є. Раз пішли знайомі по гриби, набрали повну сивеньку, що жито сіють, тих грибів. Уже повна сивенька. Одійшла мати з батьком отак, приносить знов, а там – вужі. Вона стала кричєти, той прибіг, перекунув ту сивеньку, висипав тії вужі з грибами. І пішли додому.

І не треба йти ніколи в ліс в те свето. Не треба йти. Ну, тоді вони, вужі, збираюця, ховаюця. Кажуть, Бог не прийнеє тих, що по верхах лязять. То тії вже не прийняті. Гріхи мають.

Лазить сливень, він же не бачить, то тожи як вуж. Блискучий він.

З Біблії знаймо, як сливинь сказав:

– Я вкушу чоловіка, і він помре.

То Господь слипоту на нього послав. А вуж і собі сказав:

- Я тожи як вкушу, то чоловік помре.
- Бачте, вуж ни кусайтця, бо сказав йому Господь так:
- Ти будеш кусати чоловіка в п'яту, а вин тибе битиме в голову.
- Так воно і є. Вони кусають за ногу найбільше.

Зап. 22 листопада 1998 р. у м. Ковелі від Хилюк Таїси Данилівни, 1923 р. н., 2 кл. освіти, родом з с. Скулин Ковельського р-ну.

38. СВЯТИЙ ІЛІЯ

Ілії – в жнивах, то тоже свето. То ж вин пушов на небо живим, їздить на колісници з кіньми.

- Кажуть, що ше прийде Ілія вмірати на землю.
- Так говорять.

Зап. 28 травня 1993 р. від Сачук Анастасії Данилівни, 1925 р. н., 4 кл. освіти.

39. КНЯЖНА ГОРА

Вона, та гора, отако прямо, як до Уховецька йти, серед поля. Чого така назва? Колись в Скулині, розказують люде, була мудра дівка, йшла на весілля просити.

- Бери дружку, – мати каже.

А вона:

- Я піду і сама попрошу.

Як пушла, Бог дав, так вона і вточилась в ту гору.

З тих пор люде стали називати гору Княжна. Бо дівка та була княгиня – в лентах, квітах, одягнена в вишиту сорочку...

Зап. 6 вересня 1990 р. у с. Скулин Ковельського р-ну від Рибачок Марії Яківни, 1919 р. н., освіта початкова.

40. ГОРУ ЛЮДИ НАЗВАЛИ КНЯЖНОЮ

Стоїть та гора з давніх-давен. Багацько всякого камінне там, крупного піску. Люди вже потроху теє порозбирали.

Кажуть, що їхала колись княжна з князем. Молодою була, а батько видав її насильно заміж, хоч і не хотіла вона. Як доїхала вона до гори, то щось таке прилучилося, що випала з карети. І як не шукали її, а не знайшли. Так і поїхав, кажуть, молодий без молоді.

А гору люде назвали Княжною.

Зап. 23 травня 1970 р. від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

41. «МОЛОДА ПОВІСИЛАСЬ»

Якось везе Адам дрова, а йдуть три діди.

- Проходь... Буде веселля їхати тут.

А дома питаєця вин:

- Хто замож вийшов?

- Молода повісилась.

Зап. 23 травня 1970 р. у с. Скулин Ковельського р-ну від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

42. ЧОРНИЙ БРІД

Той Чорний брід в лісі там. То я через нього не раз ходила. То як моя сестра була заможем, а ми сиділи на хуторі в Ничимлі. І так через ліси йшла і через той Чорний брід. Ну, то шо вони так його називають.

Таке там, то кладки клали, треба обходити, і все таке грузке, мул... Той брід в лісі якийсь такий непевний.

Зап. 28 травня 1998 р. від Сачук Анастасії Данилівни, 1925 р. н.

43. ВОВКИ З КАЗЬОННОГО ЛІСУ

Скажу, що раз було зо мною. Ото пастух був, осьде – рядом за селом. Бики пас. Я загнав на вечір. Приходе батько й каже:

– Йди в ліс, там дядько Пилип бики пасе, і брат Василь... Йди й перекажи, щоб рано прийшли.

Бирю я кулка в руке і йду з тим кулком протів ночі. Приходжу я тудя, вже ліс темний, ніч, вони кашу варять над огнем. А вже вовке з ліса Казьонного йдуть, трублеть, гудуть.

А була така, сучка – дзявотить, біжить до лінії. А вони ближче, ближче. Ми за ту кашу – і на вишкі в хливі, а сучка – в стужок шувару, навіть не дихала. Так ми закрилисе в хливі. А вони приходеть, пазюраками по дверях шкработеть. І то ходили кругом хлива і пішли.

Рано йду до биків, а я й не бачив ше, шо таке вовке. А то казуєся... Я бике пасу, а то щось ходить поміж мною – вушка невеличкі такі, хвіст довгий. Я хочу за хвоста зловити, а він тільки клацає зубами, озираєся. А вже дальше не пішов. Була вода, болото.

А вони там в селі порося витегнули – вовке тії.

Зап. 28 травня 1998 р. у с. Скулин Ковельського р-ну від Сачука Івана Лаврентійовича, 1927 р. н.

44. ЯК ЦИГАНИ ВОДИЛИ ВИДМИДІВ

Видмиді були, і їх цигани водили по селях. Вони з ними шкварготали. Зашкваргоче – і він те знав... Приходить один чоловік і каже:

– Та шо то видмідь? Я б його поборов, того видмидя.

Той циган шваргонув на видмидя, видмідь стає на лапи, а той чоловік і не вгледівсе, як видмідь схватив його, як гепнув...

– Аяй, – каже циган, – поборов тибе видмідь.

Став ганити чоловіка. То була правда.

Як розсердився видмідь, најжилася на йому шерсть, встає, лапу поднімає. Люди кажуть чоловікові:

– Не йди, бо пропадеш. Видмідь вже розозлився, заб'є тибе.

Тоді схопив видмідь чоловіка, гепнув ше його, і той вже ни пушов боротися.

А як через ліс везли видмидя? Решітка була, тарабанить, щоб він ни чув, ни дорвався, ни пушов в ліс. Для того тарабанить, щоб він згуку лісу ни чув, ни втік. І очі зав'язували йому.

Зап. 28 травня 1998 р. від Рижка Ананія Артемовича, 1914 р. н., 2 кл. освіти.

45. ЗА ЩО БУСЬОЛ БИВ БУСЛИХУ

На хливі було гніздо буслине. Вітьор вночі якось його скенув. Хазяїн назад положив гніздо і поклав до буськових ще одне – гусяче яйце. Ну й далі... Буслиха сиділа, сиділа – і четверте народилося гусенітко. Прилетів бусьол, скенув його на землю, а її бив, бив, злетів високо і впав, забивсе.

То так люде говорили.

Зап. 6 вересня 1990 р. від Рибачок Марії Яківни, 1919 р. н., освіта початкова.

46. ВОЛИНСЬКА ЗЕМЛЯ

Колись тут був окіан: коли саме, того, певно, вже ніхто й не відає. А так... Вільний народ сів тут, і стала, значить, Волинська земля, а вже потом – губернія.

А як ви думали? Таке було.

Зап. 23 травня 1970 р. у с. Скулин Ковельського р-ну від Зінчука Федося Васильовича, 1897 р. н.

47. ЧОМУ СКУЛИН

Од людей чула... Їхала колись пані з паном. Багата страшно була. А то їм далеко їхати, наскучило.

– Хай буде село Скулин, – каже.
І маємо Скулин.

Зап. 6 вересня 1990 р. від Зеленої Ганни Йонівни, 1927 р. н., 4 кл. освіти.

48. НІЧИМ НЕ ЗМІРЯНЕ ОЗЕРО

Те озеро таке глибоке, мулисте, що міряли його, міряли... Тичка лізе на двацять п'ять метрів. Нічим не зміряєш. Тому так, певно, й назвали його люди.

Красиво було в урочищі. То колись приїжджали сюди з Колодяжна Косачі, Леся (Українка – О. О.).

Зап. 28 травня 1998 р. від Степанюка Антона Семеновича, 1922 р. н., освіта середня.

49. БОЙКОВА НИВА

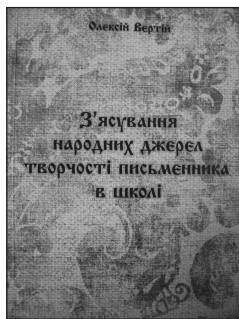
Чоловік горав там, ніхто не пам'ятав коли – десь, певно, років триста тому. Не знаю, в якому році шведи нападали, бо ото тутай були вони. То там, значить, шведка одна їхала на коневі, – легенда то чи правда, – ну, але таке, кажуть, було. Вона там злізла з коня та й заснула, а він як схватив її, вона й не зогледілася. То вона каже:

– Ну, пусти мене. Як тільки ти не жонат, то буду тобі женою, а як жонат, то буду твоєю слугою... Тільки-но не бий мене водево.

Ось тому й так називається те поле – Бойкова нива. На їх, Бойків, кажуть іще – Шведи. Як їхати на озеро Сомино, була вуличка Шведи. То там, кажуть, вони й жили – Бойко зо шведкою.

Зап. 28 травня 1998 р. від Степанюка Антона Семеновича, 1922 р. н., освіта середня.

Нові книги

Вертії О. З'ясування народних джерел творчості письменника в школі: Посібник для вчителя. – Полтава: «Друкарська майстерня», 2009. – 132 с.

У посібнику узагальнено досвід роботи автора та науково-методичної лабораторії «Національні підстави вивчення української мови та літератури в школі», яка функціонує на базі кількох шкіл міста Суми і Сумської області. Розроблено систему методичних прийомів із формування національної самосвідомості учнів під час з'ясування народних джерел і національних особливостей творчості письменників XIX ст.

Завальнюк А. Українські літні обряди та пісні. Навчальний посібник з музичного фольклору та етнографії. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 304 с.

Матеріал книги є результатом багаторічної збирацької та дослідницької роботи над такими найменш вивченими старовинними історичними пам'ятками духовної культури українського народу, як літні обряди та пісні з відповідними діями й іграми, що збереглися в народній свідомості до теперішнього часу. Видання, в якому вміщено музично-поетичні тексти переважно купальської обрядовості, розраховане на філологів, істориків, культурологів, композиторів і широке коло шанувальників народної творчості.